

УДК 330.341.1:332.1

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗРІЗІ

О.В. Прудка

Постановка проблеми. Необхідність забезпечення комплексного збалансованого розвитку регіонів на інноваційній основі зумовлена важливістю оптимізації характеристик країни відповідно до особливостей розміщення наявних і потенційних ресурсів. Вирішальну роль у цьому відіграє стратегічне бачення перспектив економічного зростання, визначення внутрішніх проблем, перешкод, що гальмують цей процес, і адекватна оцінка потенціалу ресурсів для розвитку на місцевому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі розвитку регіонів на інноваційній основі присвячені праці зарубіжних і вітчизняних учених й експертів. Вагомий внесок у розвиток цього напрямку зроблено закордонними вченими, засновниками ідеї інноваційності економіки, які займались переважно теоретичними дослідженнями питань інновацій, а саме: Й. Шумпетером, Я. Ван Дайном, І. Міллендорфом, Б. Санто тощо.

Російські фахівці вивчали формування й оцінку інноваційного потенціалу регіонів, але зосереджувались на соціально-економічних аспектах розвитку з впливовою функцією державного регулювання. Серед них, зокрема, С.М. Растовцева, яка досліджує проблеми підвищення ефективності розвитку регіону

шляхом формування достатнього інноваційного потенціалу за умови державної підтримки [1]. І.О. Каліннікова розробляє теорію і методологію формування й оцінки соціально-економічного потенціалу регіону і його складових [2]. В.В. Шалатов розглядає концептуальні основи формування стратегії соціально-економічного розвитку регіонів Російської Федерації [3].

Проблемою визначення сутності інноваційного потенціалу, особливостей розвитку й інтенсивного прискорення його зростання займалося багато вітчизняних науковців. Так, колектив учених Національного інституту стратегічних досліджень під керівництвом С. Білої [4] дослідив передумови запровадження інноваційних підходів до формування нової регіональної політики, модернізації системи управління соціально-економічним розвитком регіонів, запропонував шляхи вдосконалення інституційно-правового забезпечення державного управління регіональним розвитком відповідно до кращих європейських практик. Науковець З.В. Герасимчук розглядає концептуальні основи і методологічну базу побудови системи організаційно-економічного механізму становлення інноваційного потенціалу регіону та ін.

Зазначимо, що вітчизняні науковці акцентують увагу на значимості факторів, які впливають на становлення інноваційного потенціалу регіонів, надають рекомендації щодо інтенсивного освоєння нових підходів і прийомів ведення господарства, застосування на практиці інноваційних механізмів та інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку територій, що позитивно зарекомендували себе у світовій (зокрема європейській) практиці.

Однак питання оцінювання інноваційного потенціалу регіонів глибоко не досліджувались.

Метою роботи є визначення складових, розробка методики оцінки і обрахунків рівня інноваційного потенціалу регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Розвиток регіону як цілісної соціально-економічної системи залежить від ресурсного потенціалу. Управління потенціалом – одне з найважливіших завдань регіонального рівня, яке передбачає визначення об'єкта управління, його структури, керуючого суб'єкта, цілей, а також формування необхідної якості адміністративного впливу. Управління потенціалом має бути спрямоване на підвищення якості й ефективності адміністративного впливу для реалізації стратегії розвитку економіки на основі модернізації, інноваційного і технологічного прогресу, підвищення рівня життя людей.

Методика. У дослідженні *інноваційний потенціал* трактується, з одного боку, як сукупність ресурсів, необхідних для інноваційної діяльності, а з іншого – як система економічних відносин різних суб'єктів господарської діяльності щодо формування сукупної інноваційної спроможності до інноваційної діяльності в процесі відтворення [5].

Крім того, інноваційний потенціал – це здатність системи організувати і здійснювати процеси, спрямовані на досягнення результатів, які найповніше відповідають змінам зовнішніх умов, насамперед, змінам вимог ринку. Проте інноваційний потенціал регіону

утворює передбачувані або вже мобілізовані на досягнення інноваційної мети ресурси підприємств і організацій, що функціонують у ньому.

Інноваційний потенціал включає в себе низку складових (див. таблицю).

Методологія обчислення рівня інноваційного потенціалу. У рамках аналізу інноваційного потенціалу регіонів України розглядається двадцять показників, які визначають сутність п'яти основних складових інноваційного потенціалу регіонів. Для кожного регіону України за цими показниками визначено рейтинг і надано бал від 1 (найнижчий) до 27 (найвищий) відповідно до конкретної позиції регіону в рейтингу. Регіонам, які займали проміжні місця, наприклад 21–27, надавався однаковий менший бал. Також розраховано сумарний бал для кожного регіону України за всіма показниками, який визначає рівень інноваційного потенціалу. На основі запропонованих методичних підходів було розраховано та проаналізовано рівень інноваційного потенціалу регіонів України загалом і за складовими. За результатами оцінювання найвищий рівень інноваційного потенціалу мають м. Київ, Харківська, Запорізька і Донецька області, а найнижчий – Закарпатська, Хмельницька, Житомирська області. Слід зауважити, що лідер загального рейтингу регіонів України не є лідером за всіма двадцятьма показниками.

У *фінансовій складовій* інноваційного потенціалу нами розглядалися у відсотках до валового регіонального продукту (ВРП) фінансування наукових і науково-технічних робіт (НТР) і розподіл загального обсягу витрат на фінансування інноваційної діяльності за регіонами. За показником фінансування НТР лідером серед усіх регіонів України є Харківська область, а за показником розподілу загального обсягу витрат – АР Крим.

В *організаційній складовій* інноваційного потенціалу нами розглядалися кількість організацій, які виконують НТР і частка промислових підприємств, які займалися інноваційною

Вплив інституціональних умов на складові інноваційного потенціалу [6]

Складові інноваційного потенціалу	Вміст складових інноваційного потенціалу	Спрямованість інституціональних умов
Фінансова	Державне, місцеве і загальне фінансування як у рамках регіональних і галузевих програм, так і в рамках спеціальних цільових програм і договорів-замовлень, замовлень вітчизняних та іноземних споживачів наукової й інноваційної діяльності	Підтримка фінансування науки, формування умов з метою створення сприятливого інвестиційного клімату для розвитку інноваційної діяльності, залучення технологічних і інноваційних розробок у виробничий процес, а також приватних інвестицій у високотехнологічний сектор економіки
Матеріально-технічна	Сучасні інноваційні й інформаційні технології, комп'ютерні системи, прогресивне устаткування (основні засоби підприємств і організацій)	Забезпечення зв'язку між виробництвом, фундаментальною наукою і прикладними розробками для подальшої реалізації в економіці. Розвиток промислового потенціалу, розробка і впровадження унікальних виробничих технологій, забезпечення науково-технічних напрацювань
Кадрова	Кадри вчених та інженерів, спеціалістів з вищою і професійною освітою	Підвищення престижності наукової діяльності та залучення молодих спеціалістів. Створення національних наукових шкіл і реалізація світового досвіду за пріоритетними напрямками розвитку вітчизняної інноваційної, науково-технічної і економічної політики
Інформаційна	Сукупність різних видів наукової інформації та інформації щодо інновацій і інноваційної діяльності як у країні, так і за кордоном	Розвиток сучасної інформаційно-телекомунікаційної сфери і впровадження наукомістких технологій у наукову, науково-технічну діяльність і навчальний процес
Організаційна	Мережа наукових установ, проектно-конструкторських організацій та інноваційних підприємств	Розвиток повноцінної інфраструктури інноваційної економіки

діяльністю. Згідно з отриманими даними, безумовним лідером за кількістю організацій, які виконують НТР, є м. Київ, а за часткою промислових підприємств – Запорізька область.

У *кадровій складовій* інноваційного потенціалу нами розглядалися чисельність працівників наукових організацій (основної діяльності, дослідників, техніків); частки економічно активного і зайнятого населення (у віці 15–70 років); кількість найманих працівників (у віці 15–35 років, з повною вищою освітою, з неповною і базовою вищою освітою) за регіонами України. Згідно з отриманими даними, за більшістю показників цієї складової лідером серед регіонів є м. Київ, за винятком показника, що характеризує частку економічно активного населення, де лідером виявилась АР Крим, і показника, що характеризує кількість найманих працівників з неповною і базовою вищою освітою, де лідером є Кіровоградська область.

В *інформаційній складовій* інноваційного потенціалу нами розглядалися кількість підприємств, які використовують комп'ютери впродовж року і мали доступ до Інтернету; частка підприємств, які використовували широкосмуговий зв'язок (DSL, xDSL, ADSL, SDSL тощо) для зовнішнього зв'язку з Інтернетом; середня кількість працівників (включаючи штатних і позаштатних), що використовували комп'ютер, зокрема регулярно користувались під'єднаним до Інтернету комп'ютером за регіонами України. За показником, що характеризує частку підприємств, які використовували широкосмуговий зв'язок, лідером є Запорізька область, за іншими показниками – м. Київ.

У *матеріально-технічній складовій* інноваційного потенціалу нами розглядалися первісна (переоцінена) вартість основних засобів; частка введених у дію нових основних засобів і ступінь зносу основних засобів регіонів України за видами економічної ді-

альності (підприємств усіх форм власності). За показником первісної (переоціненої) вартості основних засобів лідером серед регіонів України є Вінницька область; за показником частки введених у дію нових основних засобів – Київська область; за показником ступеня зносу основних засобів – Чернівецька область.

Отже, у загальному рейтингу інноваційного потенціалу серед регіонів України Київ виявився лідером лише за 11-ма показниками із 20 розглянутих, оскільки, незважаючи на великий кадровий, інформаційний і організаційний потенціал, столиця має незбалансоване фінансування і недостатнє матеріально-технічне забезпечення.

У більшості регіонів України перевага надається розвитку однієї зі складових інноваційного процесу. Так, на Миколаївщині досить розвинута лише фінансова складова, на Волині – майже зовсім відсутня організаційна складова.

Для більш наочного аналізу були порівняні показники двох регіонів, що посідають перше й останнє місця в рейтингу регіонів України (див. рисунок).

На основі цього порівняння можна констатувати, що за переважною більшістю показників Житомирська область значно поступається м. Києву, але є низка показників, за якими Житомирщина випереджає, а саме: за чисельністю найманих працівників з неповною і базовою вищою освітою; за кількістю підприємств, які використовували широкопугний зв'язок (DSL, xDSL, ADSL, SDSL тощо) для зовнішнього під'єднання до Інтернету; за часткою введених у дію нових основних засобів регіонів України.

Висновки

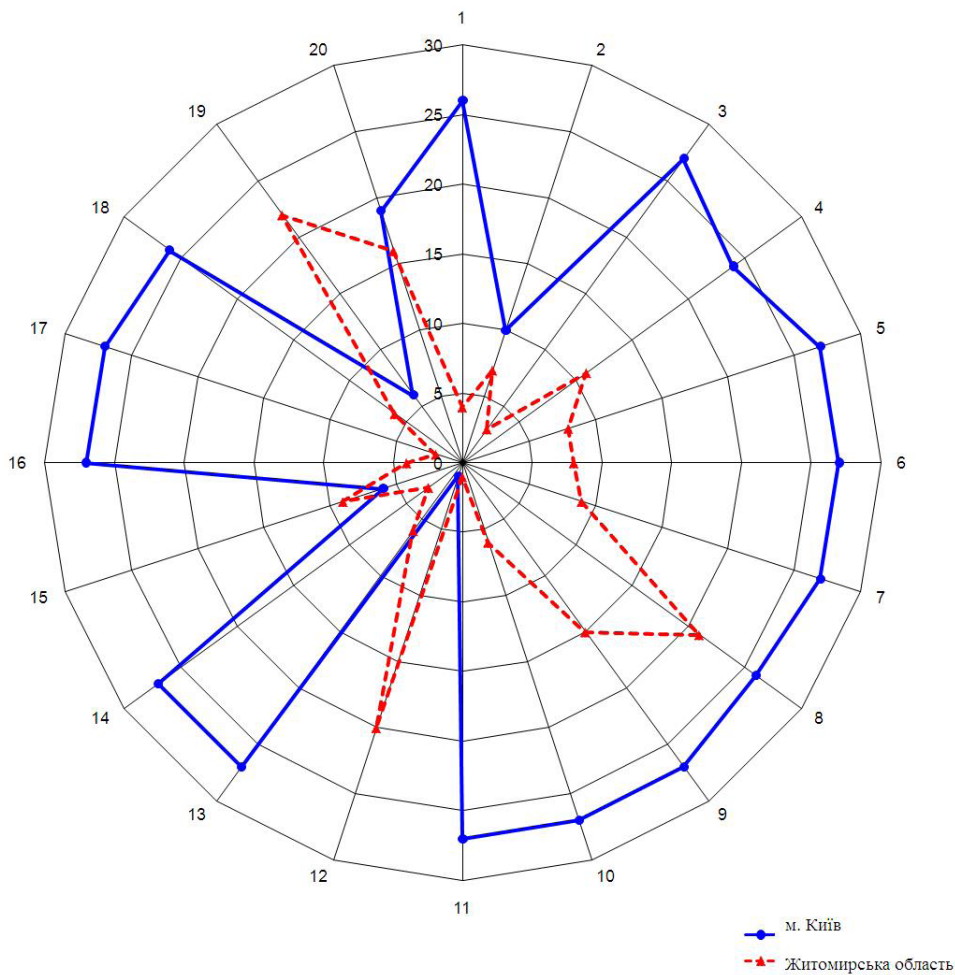
Реформування системи управління регіональним розвитком передбачає запровадження регіональної політики нової якості, покликаної поєднати завдання модернізації економіки країни і забезпечення комплексного збалансованого розвитку регіонів. Розв'язання

накопичених в Україні системних соціально-економічних проблем потребує інноваційних підходів, оновлення механізмів й інструментів стимулювання розвитку регіонів.

Більшість регіонів України характеризується розбалансованою структурою економіки, високим рівнем зношеності основних виробничих фондів місцевого виробничого комплексу, низькою ефективністю використання наявного на місцевому рівні ресурсного потенціалу.

Результати проведеного дослідження показали, що основними причинами гальмування розвитку інноваційного потенціалу в Україні є: недостатність фінансових ресурсів (як державного, так і місцевого фінансування), міграція науково-технічних кадрів, скорочення попиту на науково-технологічну продукцію, низька прибутковість інноваційних підприємств, відсутність інфраструктурних інститутів інноваційного підприємництва, недосконалість системи підготовки кадрів для інноваційного бізнесу. Тому на нинішньому етапі основою регіональної інноваційної політики має стати формування організаційних і соціально-економічних умов для ефективного розвитку інноваційної діяльності регіону. Необхідно розробити і запровадити комплексну систему фінансової підтримки інноваційної діяльності, зокрема щодо механізмів здешевлення кредитів і заохочення банків до кредитування інноваційних проектів.

Такі заходи сприятимуть функціонуванню наукових і науково-дослідних установ і підприємств, які займаються впровадженням новітніх технологій і техніки; стимулюватимуть залучення державних й іноземних інвестицій у наукові установи, технологічні парки й інші науково орієнтовані галузі. Політика стимулювання наукової й інноваційної діяльності зумовить динамічний розвиток всієї економіки регіонів і стане фундаментальною основою для поліпшення соціально-економічного рівня життя громадян України.

Показники науково-технічного та інноваційного потенціалу:

1 – фінансування наукових і науково-технічних робіт, % до ВРП; 2 – розподіл загального обсягу витрат на фінансування інноваційної діяльності регіону, % від ВРП; 3 – організації, які виконують наукові й науково-технічні роботи в регіоні; 4 – частка промислових підприємств, які займались інноваційною діяльністю; 5 – чисельність працівників (основної діяльності) наукових організацій, % від загальної кількості зайнятого населення регіону; 6 – чисельність працівників (дослідників) наукових організацій, % від загальної кількості зайнятого населення регіону; 7 – чисельність працівників (техніків) наукових організацій, % від загальної кількості зайнятого населення регіону; 8 – частка економічно активного населення відповідно до загальної кількості населення (у віці 15–70 років) регіону; 9 – частка зайнятого населення відповідно до загальної кількості населення (у віці 15–70 років) регіону; 10 – кількість найманих працівників у віці 15–35 років, % до облікової кількості штатних працівників регіону; 11 – кількість найманих працівників з повною вищою освітою, % до облікової кількості штатних працівників регіону; 12 – кількість найманих працівників з неповною і базовою вищою освітою, % до облікової кількості штатних працівників регіону; 13 – кількість підприємств, які використовують комп'ютери впродовж року за регіонами України, % до загальної кількості підприємств; 14 – кількість підприємств, які мали доступ до Інтернету за регіонами України, % до загальної кількості підприємств, які використовували комп'ютер упродовж року; 15 – частка підприємств, які використовували широкосмуговий зв'язок (DSL, xDSL, ADSL, SDSL тощо) для зовнішнього зв'язку з Інтернетом, % до загальної кількості підприємств, що мали доступ до Інтернету; 16 – середня кількість працівників (включаючи штатних і позаштатних), що використовували комп'ютер, % до загальної кількості працівників; 17 – середня кількість працівників (включаючи штатних і позаштатних), які регулярно використовували під'єднаний до Інтернету комп'ютер, % до загальної кількості працівників; 18 – первісна (переоцінена) вартість основних засобів регіонів України за видами економічної діяльності (підприємств усіх форм власності); 19 – частка введених у дію нових основних засобів регіонів України, % до первісної (переоціненої) вартості наявних основних засобів за видами економічної діяльності (підприємств усіх форм власності); 20 – ступінь зносу основних засобів регіонів України за видами економічної діяльності (підприємств усіх форм власності)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Растовцева С.Н.* Сущность социально-экономической эффективности развития региона [Электронный ресурс] / *С.Н. Растовцева* // Регионология. – 2008. – № 4. – Режим доступа: <http://regionsar.ru/node/216?page=0,1>
2. Управление социально-экономическим потенциалом региона: учеб. пособ. [*И.О. Калининкова*]. – СПб. : Питер, 2012. – 234 с.
3. *Шалатов В.В.* Алгоритм формирования стратегии социально-экономического развития региона в современной модели рыночного хозяйства: На материалах Республики Адыгея : дис. ... канд. экон. наук / *Шалатов Василий Владимирович*, Майкоп, 2006 – 178 с.

4. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. / *С.О. Біла, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко, В.І. Жук* [та ін.]; за ред. *С.О. Білої*. – К. : НІСД, 2011. – 80 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/innovation_Bila.indd-bb655.pdf

5. Звіт УкрІНТЕІ про науково-дослідну роботу «Дослідження щодо інституціональних основ інноваційного розвитку». Ч. 2, № держреєстрації 0113U000634. – 299 с.

6. *Шапкин В.В.* Методологические основания институционализма / *В.В. Шапкин* // Проблемы современной экономики. – 2011. – № 2 (38). – С. 58–62.

УДК 330.341

ВИКОРИСТАННЯ МОНІТОРИНГУ СТВОРЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Т.В. Гавриш

Постановка проблеми. За оцінками експертів сучасне економічне зростання характеризується визначальним значенням науково-технічного та технологічного прогресу й інтелектуалізацією основних факторів виробництва. Внесок інноваційної складової в приріст ВВП розвинутих країн збільшився: в США з 31 % у 1980-ті роки до 34,6 % на початку нового століття, у Японії відповідно з 30,6 до 42,3 %, у Європі з 45,5 до 50 % [1].

Сьогодні темпами впровадження новітніх науково-технічних розробок і рівнем розвитку наукоємного виробництва, ефективністю та динамічністю інноваційних процесів значною мірою визначається конкурентоспроможність національних економік. Тенденції розвитку сучасної економіки демонструють орієнтацію державної політики розвинутих країн світу на

використання наукових знань як головного ресурсу економічного зростання.

Проблема формування конкурентоспроможної національної економіки об'єктивно визначає активізацію інноваційної діяльності. Орієнтація на інноваційний шлях розвитку, яка проголошена у багатьох законодавчих актах та програмних документах України, вимагає розроблення на засадах сучасних концепцій управління стратегій інноваційного розвитку, зокрема розвитку науково-виробничої сфери на основі реалізації її потенціалу. Визначаючи інноваційні перспективи економічного зростання України, дослідники наголошують на створенні інноваційної інфраструктури, розвитку високотехнологічного виробництва, трансферу технологій, інтеграції науки, освіти й виробництва тощо [2; 3].